

**SOCIETAT CATALANA
DE LLENGUA
I LITERATURA
NOTES SOBRE EL VENT
EN LA LITERATURA CULTA
I EN LA POPULAR A CATALUNYA,
A CÀRREC
D'ALBERT MANENT,
ESCRITOR**

El fenomen del vent deu ser més antic que l'home. A la Bíblia la paraula hebrea que correspon a *Esperit* significa originàriament 'alè de vent' (Ex 10, 13) o bé 'alè de vida' (Gn 7, 15; Mt 27, 50). Naturalment Déu, Jahvè, és qui posseeix aquest alè vital (Gn 2, 7) i qui el dóna als vivents (Ez 37, 1-14). Déu es manifesta de vegades a través del vent...

En la nostra literatura medieval els vents són de vegades esmentats *nominatim*. Així en un capítol, precisament dels vents, Llull a *Fèlix o Llibre de meravelles* enumera els vuit que configuren l'anomenada rosa dels vents: llevant, ponent, tramuntana, migjorn, eixaloc —forma antiga de xaloc—, mestre —que així s'anomenava el mestral—, grec —que és la forma primigènia de gregal, perquè venia de Grècia— i llebeig.

A la *Crònica* de la conquesta de Mallorca, de Pere Marsili, hi ha també un altre capítol especial per als vents: hi esmenta els vuit fonamentals i vuit més que són, diu, «d'entremig». Eiximenis parla del cerç al *Primer del Crestià* i a la *Crònica* de Jaume I trobem, ça i lla, el garbí, el llevant, l'eixaloc, el llebeig, i el mestre, o mestral, com es dirà més endavant. Eiximenis parla del migjorn i Jaume Roig, del ponent. Encara alguns textos clàssics esmenten l'aquiló, que ve del llatí *aquilone*, però que no he trobat mai en cap de les vint-i-dues comarques que hem enquestat exhaustivament. Ausiàs March en un dels seus versos fa sortir el «vent tramuntanal», que he trobat en algun indret com a forma popular.¹

Espigolant en els autors del segle XX he descobert uns quants escriptors, sobretot poetes, que han dedicat poemes al vent. Per exemple, Joaquim Ruyra amb la composició «Vent fresquet de tramuntana»:

1. Trec les citacions d'autors medievals de l'obra de Manuel Sanchis Guarner, *Els vents segons la cultura popular* (Barcelona, 1952).

Benvingut
si duus salut,
vent fresquet de tramuntana;
si fas bons
els nostres sons
i ens remous delit i gana.

Amb udols,
saltant pujols
et desboques per la plana,
i no sents,
com altres vents,
mai fatiga ni galvana.
.....

Tires vells
a capgirells
i llurs capes cargolades,
i al jovent
alces, rient,
els faldons i camisoles.
.....

Llança udols,
salta pujols
i desboca't per la plana,
i els sembrats
deixa escombrats
de cadell i voliana...

En aquest cas Ruyra personifica la tramuntana com si fos un minyó inquiet i tant li atorga la condició de fresquet com la de desolador.

Pere Coromines, a *Les gràcies de l'Empordà* (1919),

parla, naturalment, de la tramuntana: «La cinquena gràcia de l'Empordà és la tramuntana. Tant si ve de Canigó, com si baixa de Recasens o dels colls de Panissars o de Banyuls, la tramuntana esbandeix el cel, purifica l'atmosfera i presenta les arestes de les coses a la més clara percepció dels sentits. L'empordanès la tem perquè encara és més franca i més valenta que ell, mes al cap de temps de no sentir-la cantar, alegre i esbojarrada, oprimint per la boira i la congoixa, la desitja i l'enyora. Ruïnes d'Empúries la grega ¿no fou la tramuntana la que us va colgar? [...] Quantes vegades he sentit arribar de lluny els seus bruels de dalt estant del Serra de la Creu en el camí de Terrades, mentre al coll del Portús es llevava la polseguera del seu galop! [...] Serà una gràcia terrible si voleu, però si no fos la tramuntana, ni vosaltres els empordanesos seríeu tal com sou, ni aquesta plana fóra l'Empordà.»

Eugeni d'Ors, pocs anys després d'haver deixat de ser Xènius, en un dels primers glossaris en castellà publicà un bell poema sobre el vent, que té reminiscències del cançoner popular. Es titula «El viento en Castilla»:

Si yo andaba por Castilla, se andaba tras mío el viento.
 Era en el tiempo de mayo, que es tiempo que muda el tiempo.
 Hogaño los campos van, que Dios da gloria de verlos,
 por las miesecicas nuevas, vestidas de terciopelo,
 por las miesecicas verdes, con ese verde tan tierno;
 y el viento allí levantaba tornasoles al repelo.
 Vimos correr desde el páramo a tornasoles ligeros,
 procesión interminable, tierras de Castilla adentro.
 Yo corría de Castilla, castillos, villas y pueblos.
 Me acompañaban amigos, mañana eran otros nuevos,
 pero no me dejaba uno. Uno, infatigable, el viento.

Josep Carner va fer una excursió el 1904 per terres del Camp de Tarragona i el Priorat i va dedicar poemes a Salou,

Cornudella, el Mèdol, Siurana o a la Torre dels Escipions, un dels quals es titula «Tarragona un dematí de vent», recollit al *Segon llibre de sonets* (1907), però no a les obres completes. Diu així:

Els grans corsers de Foibos travessen les sagrades
blavors i junts renillen amb vigorós anhel;
la terra s'enlluerna de la claror del sol,
i corre una frisança d'argent per les onades.

I esmenta l'urbs augusta les esplendors llunyanes
de son poder, i escolta pels aires ressonar
el vent gegant que un dia calia per inflar
els estendards de Roma, les veles catalanes!

Enmig de les empentes, les fúries i els braols,
es drecen les muralles com protegint estols;
superbament encara fulguren les pedreres;

i encar en una glòria de sol i cel i vent,
la catedral s'eleva dins la claror esplendent
amb una apoteosi vibrant de polsegueres!

En un altre poema, prou conegut, «El dia revolt», trobem el vent com a protagonista del tràngol que Carner expressa amb el seu do immarcescible. Heus ací algun dels fragments:

Fes batre de nou mon cor que s'enuja;
per cel, terra i mar emporta't en folla carrera la vida que es
dol;
o dia revolt de sol i de pluja,
o dia esquinçat de vent i de pluja i de sol!

Qui sap si seran amargues o pies tes deixes?
 Hi ha ocells que t'afrenten i d'altres que fugen als nius.
 Les frondes, el cel, la boira, la gorga, les bruixes mateixes
 no saben si plores o rius.

Potent, de la nau abats el cordatge, la vela has retuda
 i emplenes el bosc de laments;
 i a l'era del cel hi menes batuda
 dels núvols de flama que petja la bella quadriga dels vents.

Escampes llavors, polsegueres, auguri de mort i de vida;
 t'emportes les fulles cantant, a l'atzar;
 i clapes de llum la terra atuïda
 i voltes de rares escumes els pàl·lids miralls de la mar!

I Carner acaba amb aquella famosa invocació, que encara ens emociona:

Bon dia pel tany que desperta —l'alzina sabuda
 només que de Déu, que ja guarda la seva llavor de perills!—
 Salut a la pàtria, tan feble i dolguda,
 salut a la pàtria que encara no és nascuda
 com l'hem somniada sos fills!

Antoni Rovira i Virgili troba el vent a Poblet: «La setmana passada vam fer a Poblet una de les nostres freqüents visites d'amics fidels. Era un dia revolt, que és una mena de dia que ens agrada. Tota la nit anterior havia plogut al Camp de Tarragona, i els grans tambors de la tronada havien acompanyat el cop de l'aigua batent; però després la nuvolada s'havia esbargit, i per orient ja vermellejava el sol. [...] Ens agraden, hem dit, aquests dies revolts, amb pluja i sol i vent, rics d'incertitud. Mai no havíem trobat tan bell el panorama de la Conca de Barberà vist des del mirador de Poblet. Mai no havíem tro-

bat tan belles i tan joves les muntanyes de la serralada que guarda el gloriós cenobi. El mestral havia guanyat la batalla. El cel era mig blau, l'aire diàfan. Desmoralitzats, romputs, els núvols reculaven. [...] El fort vent fresc del dia s'aquietava en entrar al monestir. Per les grans obertures, la claror esclatava...»

Josep Maria López-Picó era un poeta molt urbà, no gaire propens a cantar la natura. Però tanmateix dedica al vent un poema, més aviat difícil, amb el títol de «Dia clar de vent», del qual esmento la part final:

Només del teu domini es desacostuma
al teu damunt el vent. ¿No sents el braç
del nedador gosat alçant l'escuma
dels núvols blancs a cada cop de braç?
Natació, deport del vent. Diria
que es fa tangible i relluent son cos
quan emergeix dels núvols l'harmonia
insòlita i segura del seu cos
i es desempereseix amb l'alegria
de fer del moviment el seu repòs.

Finalment, d'aquest espigoleig trio un poema amb gran hostilitat contra el vent de Clementina Arderiu, amb el títol de «Passa, vent»:

Passa, vent, cosa sinistra,
a qui et pogués mai deturar!
Tota la casa em fa trista
el teu malastruc xiular,

M'enfolleixes les colomes
allà dalt del colomar;
de l'arbre arrenques les pomes
molt abans de madurar;

i colltorces la florida
 novella del roserar;
 i esfulles la margarida
 —si vindrà, si no vindrà—

A l'hort el planter m'aplanes
 i em malmets el fonollar;
 del llibre em gires les planes
 com si em volguessin reptar.

I els papers treus de la taula
 i me'ls lences a volar.
 si el jardí tingués un saule,
 com el faries plorar!

Ni finestra ni portella,
 res no hi val, tot és en va;
 sempre et resta una clivella
 per poder-te enforinyar.

Jo a ciutat no et conceixia
 i ara m'ets tot casolà!
 véns a casa cada dia
 i entres sense tustar.

Una mica a l'atzar i refiant-me de la memòria, recullo uns quants llibres on el vent és protagonista a la portada. Així, ja el 1909 Pere Prat Gaballí publicà *Contes del vent*; Carner té dos títols de poemes ben significatius: *La paraula en el vent* (1914) i *L'oreig entre les caryes* (1920), i encara *Cop de vent* (1966). Agustí Esclasans té *Víctor o La rosa dels vents* (1931); Joan Sales va afegir en algunes edicions d'*Incerta glòria* una altra narració: «El vent de la nit», que també passà a formar part del títol de l'obra. Miquel Arimany edità *L'ombra*

del vent (1987). Marià Manent féu una segona edició ampliada de *Versions de l'anglès* que anomenà *El gran vent i les heures: «Versions de l'anglès»* (1983). Vicent Andrés Estellés té l'obra *Vent temporal* (1980), Baltasar Porcel la novel·la *L'emperador a l'ull del vent* (2001), Josep Albanell *Ventada de morts* (1978) i jo mateix un primicer llibre de poemes *Hoste del vent* (1949).

I no oblidem que una gran col·lecció de novel·la catalana es deia i es diu «A tot Vent» i que té com a lema «navego a tot vent».

Guerau de Liost, en un dels seus immarcescibles i poètics articles, amb el títol d'«El vent de les altures», hi fa observacions molt personals: «Fora de la mar, que no conec prou, el més bon observatori del vent és una alta muntanya no ofegada per altres. [...] De vegades el vent passa tan alt que, més que vent, sembla una ala angèlica, visible a penes en el borrisol dels nuvolets altíssims. És l'atzur que tremola del trepig de l'empiri, és un alè purament eteri. Vist d'una calma estant, la serenitat de la seva primor evoca, amb graciós paral·lelisme, l'altitud de l'altiplà en la buidor forana del món.

»Però hi ha un vent de les altures que és vent, que és nostre. Avesat a batre's amb les altes muntanyes, sap treure'n imponderables estremiments. El vent de terra baixa neteja i buida els àmbits; el vent de muntanya els envaneix magníficament. És el terrible geni familiar del bosc intacte. El seu advertiment s'insinua com el ressò d'una remor llunyana que ve, per l'aire i per terra, de més enllà de les collades. És el ressò que prepara, subtil, les vies del Senyor; és el missatger que anuncia el vent de Déu que s'atansa.»

He deixat a part el cas de Josep Pla perquè té molts textos, especialment sobre la tramuntana, i un llibre que es titula *El vent de garbí* (Barcelona, 1952), on, de la pàgina 13 a la 56, fa, com diu el subtítol, un «assaig sobre la meteorologia catalana». Hi parla de tots els vents amb detall i, partint d'informa-

cions científiques, hi afegeix la seva experiència vital d'empordanès *in totum*. Comença amb la nomenclatura de la rosa dels vents i en tres columnes ofereix els noms dels vuit vents clàssics en català, italià i grec modern. Hi trobarem alhora alguna observació evident: «Catalunya, país diversíssim, d'una varietat geogràfica literalment fascinatora, té una meteorologia molt activa, d'una complexitat paral·lela a la seva variada geografia.» I afirma que Catalunya es troba sotmesa alternativament a dos climes: l'europeu i l'africà. I fa una sentència sobre la gent de l'Empordà: «Som els conillets d'índies de la lluita entre la tramuntana i el vent de garbí. Els empordanesos som una gent esventada alternativament [...]. La cosa que ens espanta més és el tedi, l'estabilització de l'avorriment.» Cal recordar que Joan Maragall va anomenar l'Empordà «el palau del vent».

I Pla continua: «La fatalitat, el destí dels vents és bufar. Però encara que els poetes hagin utilitzat el corrent d'aire per a expressar la inconstància i la frivolitat de les passions i els sentiments, els vents no bufen pas per caprici, la direcció que segueixen no és mai atzarosa.»

En l'assaig que comentem, Pla dedica algunes planes al garbí i, per exemple, sentència: «Ha passat el temps de Carnaval, hem entrat a la Quaresma i s'ha entaulat el vent de garbí. Pot durar dies, setmanes enteres.» I l'escriptor hi descobreix fins i tot un perfum i recorda com a la Barcelona de l'Eixample el garbí hi duia una humitat greixosa i una «boirina blanca i lívida». I en fa una descripció desolada: «L'àrea habitualment dominada pel vent de garbí està caracteritzada per un grau d'humitat molt elevat, per l'empastifament de la llum i de l'aire del cel, per les migranyes humanes i per depressions malenconioses, per (a les hores de sol) una extrema suavitat de l'aire, seguida, quan el dia declina, de la projecció sobre les coses d'un tel de tristesa i d'inapetència íntima.»

Josep Pla subratlla com a l'època de la navegació a vela els mariners sabien de memòria les constàncies i les in-

constàncies dels vents. I afegeix: «Ara han perdut importància, i arribarà un moment en què, de tot això, no se'n sabrà ni un borrall.»

El gregal, o sigui vent de Grècia, en realitat ve de Provença, dels Alps i del golf de Gènova. Sembla que la paraula —*graecale*— va néixer a Sicília que els navegants imposaren i feren acceptar a les nostres latituds. I Pla pensa que el nom més genuí era Provença o les provences.

Com un ésser real, Pla ens explica l'arribada del gregal, o gargal, com es diu terra endins: «Entre les vuit i les nou (hora vella), no cal dir que parlem sempre de l'horari solar, que es veu venir de molt lluny, del nord-est, una taca verdent que camina, ràpidament, sobre el mar ensabonat, perquè les seves aigües, tot i el seu grau de salinitat, són sempre una mica grasses. El vent grec, el gregal, està a la vista.» Diu que sol durar tot el matí i sempre, afegeix, és «velejable, noble, franc [...]. Amb això el sol va pujant; arriba al zenit llavors el vent comença a cedir i a fluïxjar. Toquen les dotze en el campaneret blanc de l'església i a quarts d'una el gregal cau. Es produeix un moment de perplexitat universal».

Pla, convertit en meteoròleg de l'observació minuciosa, ens parla també del mestral, un vent ben marítim i potent. Basant-se en investigacions del doctor Eduard Fontserè, l'escriptor precisa que el mestral, «corrent d'aire que segueix el vessant septentrional del Pirineu», rep altres noms, i té a França i a Catalunya uns límits precisos: «Carcassona i Narbona es troben en l'àrea genèrica del mestral; Montpeller molt menys.» I la zona de màxima violència és al Rosselló. A Catalunya, precisa, entra pels colls pirinencs de l'Empordà i es projecta sobre el mar i, si «obeeix a un sistema general de depressions, envaïx el Mediterrani occidental i pot arribar a velocitats considerables». Entre els que anomena «els parents pobres», Pla hi situa el llevant que, sorprenentment, afirma que «no és gaire corrent al nostre país». Es veu que, com a

empordanès, desconeix les llevantades de la costa i de la serra litoral i més endins, però reconeix que «és un vent molt important, lligat amb la crònica negra».

Pla no s'interessa gaire pel xaloc, que ve del *sirocco* italià. I afirma que ell i el migjorn tenen ben poca importància a l'estiu. Jo, en canvi, recordo l'ofec i l'opressió d'aquest vent al Camp de Tarragona, quan ve, de tant en tant. Pla, en canvi, subratlla l'embat molt dur de les «xalocades i les migjornades d'hivern». Passa quasi per alt el ponent, que no abunda gaire al nord de Catalunya, i que, tot i que és molt potent, dura poc.

Però el plat fort, el fenomen fascinant per a Josep Pla, és la tramuntana a la qual ha dedicat en tres llibres una dotzena de planes. Mira de definir-la a *El vent de garbí*: «És un vent que ens arriba de l'altra banda de les muntanyes. Passa, enfol·lit, per l'admirable jardí de les terres del Rosselló; entra a l'Empordà després de burirar els colls gelats del Pirineu. Ja entaulada, a la nit, es veu blanca, lleugerament blavosa l'estrella polar. S'ha d'afegir que és un vent sec en extrem, molt fi, de gran impetuositat, de buf seguit, de bona respiració. A Barcelona, dominada pel vent de garbí, els marxapeus són molls i grassos; a Figueres, quan fa tramuntana, les pedres del carrer rellisquien com una pell de serp tibant.» I Pla es plany de les destrosses que fa aquest vent, que sembla imparabile: «Arbres esqueixats, feixes devastades, desordre general. Els pèsols suaus, les orelletes de les faves tendres, la inflada coliflor, l'escarola fina i blanca i l'enciam han quedat trossejats.»

Després en descriu l'arribada: «Tant si es presenta en forma diríem casolana com sobre una escala continental, el primer que fa aquest vent és netejar d'un cop d'escombra els núvols del cel. És un vent que vol cels nets i clars. Es produeix en una atmosfera de cristall, sota d'un cel meravellósment blau, esmerilat, metàl·lic, davant d'un cel gloriós, indiferent al seu ímpetu enfol·lit. A la nit xiula i bramula sota els cels més rutilants, d'una presència estel·lar més prodigiosa que es po-

den imaginar. Sobre l'atmosfera tensa, l'aire queda com rentat, els perfils tenen una cal·ligrafia incisiva, semblen dibuixats a la punta seca. Es produeix una màgia de la claredat: els termes del paisatge se us acosten com per art d'encantament; entre els vostres ulls i el món circumdant queden eliminades totes les interferències, totes les interposicions; les coses topen en la retina d'una manera directa i acusada. És un miratge. Així mentre contemplàvem la devastació de l'hort, el Canigó semblava haver-se prodigiosament acostat. Cobert de neu, lleugerament rosada, semblava un enorme diamant; sobre les seves espatlles paquidèrmiques la geometria de les seves arestes guspirejava en lluïssors roses i blaves.» I afegeix Pla que en llocs de llacunes frebosenques i amb paràsits com l'Empordà i el Rosselló, «la tramuntana fou considerada una força higiènica i antiasmàtica».

En d'altres textos Pla fa la descripció, amb repeticions, de la tramuntana com si fos un personatge real. Així a l'home not que va escriure de Salvador Dalí, diu que la tramuntana, que domina, «produeix sobre aquest pla una volta de cel neta, vastíssima, enorme, i un aire pur, cristal·lí, d'una prodigiosa claredat. A la Provença, amb el mistral [sic] com a vent dominant; a les comarques castellanques esventades pel *cierzo*, es produeix el mateix fenomen de volta de cel amplíssima i de puresa aèria de diamant. Els cels de Castella són cels, però de muntanya. A l'Empordà, en canvi, aquests cels es donen sobre el mateix nivell del mar i, per tant, en un paisatge d'una botànica molt més rica, molt més delicada, més elegant». I aclareix: «L'Empordà és climatològicament parlant, la cua de la meteorologia europea. Es troba en la frontera mateixa del clima continental i del clima africà del llevant peninsular.»

A l'obra pòstuma *Escrits empordanesos* (Barcelona, 1989), hi ha un capítol de quatre planes amb el títol de «Suplement al clima: les tramuntanes». Hom hi trobarà referències, per exemple, al mestral i en diu «que té cara de fu-

riós, de venjatiu, de desesperat». I hi fa una típica recomanació planiana: «Si s'entaula aquest vent, no sortiu creieu-me, de casa; no us mogueu de prop del foc, enlliteu-vos escalfats i deixeu que la naturalesa s'esbravi.» Cal humiliar-se, doncs, davant el vent. I ens explica que per una Pasqua va haver-hi una mestralada que va espantar els nouvinguts: «Quina cara que feien els turistes, sense roba, vestits de primavera, morts de fred! [...] A les cases no hi havia ni brases ni fum. Quan vingué la nit, es trobaren que no hi havia abrigalls al llit, i encara patiren més. Tot era d'estiu [...]. El palau del vent —però sense palau, naturalment.» Sorprenentment en aquest text Pla parla ben poc de la tramuntana. Tanmateix al·ludeix a les provences, «que són el parent pobre del mestral», concreta. I diu que els altres vents del país «són més aptes a deixar que els pescadors i afeccionats s'hi guanyin la vida».

Com a colofó a *El vent de garbí*, l'escriptor vota per un vent, aquell que dona un segell esventat als empordanesos, i escriu: «De tota manera, establerts tots aquests principis de meteorologia ideal, merament somniada, si em preguntéssiu: “Què preferiu, el vent de garbí o la tramuntana?”, no m'hi pensaria ni un moment; diria: “La tramuntana!” Per fer entendre la meua posició davant d'aquest contrast diré que prefereixo a un dia de vent de garbí cinc dies de tramuntana.»

ELS VENTS I LA CULTURA POPULAR

Encara que la rosa dels vents ens ofereix només vuit noms, les denominacions populars es multipliquen. Ja el 1914 mossèn Antoni Griera en el seu recull «Els noms dels vents en català» (*Butlletí de Dialectologia Catalana* [Barcelona], II [juliol-desembre 1914]) va aplegar prop de quatre-cents noms diferents a través d'una enquesta molt selectiva, feta arreu de les terres de parla catalana, incloent-hi Andorra, però sense la

Catalunya del Nord. En la meua recerca exhaustiva per disset comarques del Principat del sud, n'hi puc afegir uns cent cinquanta noms més. De fet he publicat l'estudi de setze comarques: el Baix Ebre, el Baix Llobregat, el Barcelonès, la Conca de Barberà, el Camp de Tarragona, el Maresme, el Penedès, el Priorat, la Ribera d'Ebre, el Solsonès, la Terra Alta i el Vallès Occidental. Mentre «deixebles» meus ho han fet també a l'Alt Empordà, l'Anoia, el Bages i el Montsià, però tenim altres comarques on l'enquesta és en curs d'elaboració.

Com remarca Manuel Sanchis Guarner a *Els vents segons la cultura popular* (1952): «Cal no oblidar tampoc que en la saviesa popular mai no manquen les confusions ni àdhuc les creences errònies.» Fins en comarques properes vents iguals reben denominacions diferents. Hi ha vents genèrics com de dalt, de baix, del coll o de l'afrau, per exemple, que s'ha de destriar en cada cas d'on vénen. I alguns de locals, que de primer cop d'ull no s'endevinen: el favarol, que ve de Favara; el clicantó, de Sant Climent de Llobregat o el canareu, d'Alcanar. D'altres són humorístics, com Marieta del Portús (un nom de la tramuntana), Joanet de Prades, al Camp de Tarragona (també sobre la tramuntana), Jan de França, Jan de Narbona o Marieta de França, igualment tramuntanals, i ho diuen a l'Empordà, Gavatx, etc. O bé pelacanyes o matajaies.

L'anomenada «areologia» és molt important entre els mariners i el vocabulari difereix força del dels pagesos. Grieria remarca que hi ha molta uniformitat en les denominacions que s'empren al litoral català.

Trobem algunes corrandes que per llur gràcia popular mereixen ser citades:

Mariner, tu que pretens
de bon cap i glossador:
me vols fer una cançó
que anomeni tots els vents?

Aquesta és balear i té una resposta en un refrany rimat:

Llevant, xaloc i migjorn,
llebeig, ponent i mestral,
tramuntana i gregal,
vet aquí els vuit vents del món.

I un altre poema popular, valencià, que mereix ser subratllat:

Sols voldria ser un moment,
ponent;
si el ponent té massa foc,
xaloc,
per arribar més enjorn,
mitjorn;
si el migjorn té massa sal,
mestral;
per ser més fresquet i fi,
garbí;
i si el garbí és massa lleig,
llebeig.

I encara a Vinaròs s'ha recollit una bella corrandà amb regust americà:

Donaria un potosí
només per tornar-me un poc
ponent, tramuntana o garbí,
llebeig, mestral o xaloc.

Repassem des de l'angle popular d'altres vents com el gregal, pronunciat així i no gargal, molt propi del litoral i les illes i que a Osona s'anomena arbonès, i albornès entre els

mariners valencians. I encara provençal, provença o vent gavaitx, ja que ve del mateix indret. Com que és nord-est, a l'interior s'anomena berguedà o ripollès. Hi ha una dita, aplicada també a mitja dotzena d'altres vents que fa: «Vent ripollès, no plou ni aclareix, però quan s'hi posa s'hi coneix.» Joan Amades, que ha treballat la matèria en el seu llibre *Astronomia i meteorologia populars* (segona edició, Tarragona, 1993), ens ofereix un altre refrany: «Vent grec, pluja al bec.» Però és dolent per a caçadors i pescadors; així: «En gregal, ni peix, ni pardal», diuen a València.

El llevant és el més popular a la majoria de les comarques perquè duu la benèfica pluja. Ve del mar per on s'aixeca el sol, però a l'Urgellet s'anomena vent de Cerdanya i a l'Alta Ribagorça, vent de Catalunya. És famosa la dita: «Llevant, aigua endavant.» I encara és popular en gran part de Catalunya una corranda amb variants:

Ponent té una filla
casada a llevant,
que quan la va a veure
se'n torna plorant.

29

El xaloc hem vist que és propi de la costa catalana i de les Balears; a la Catalunya continental és la marinada; a la Ribera d'Ebre, el garbí. És «càlid, humit, polsegós». Ve del Sàhara i és calent, però a l'interior la marinada refresca i permet ventar el blat o l'ordi. A la costa és mal vist, per això a Mallorca sentien: «Dia de xaloc, mar molta i peix poc.»

El migjorn ja hem vist que no dura gaire i ve poques vegades. En algunes contrades es confon erròniament amb la marinada o el garbí. A l'Empordà diuen: «Migjorn, pluja dejorn», però en les meves recerques he descobert que és gairebé desconegut a l'interior de Catalunya. Per exemple, al Solsonès ni me'l van anomenar, igual que al Vallès Occidental o al Bages.

El garbí, prou estudiat per Pla, no es troba a les Balears i també se'n diu llebeig i en algunes comarques de l'interior, les que alguns diuen «lleidatanes», potser erròniament s'anomena morella i acostuma a ser fred: «Morella no et fiïs d'ella.»

El mestral, del qual ja hem tractat, és propi del litoral pancatalà i de les illes. Sanchis diu que ve de *magister*. També s'anomena cerç cap a les terres de l'Ebre i a muntanya, hem vist, que és berguedà o pallarès; a la Terra Alta és vent d'Aragó, per això hi ha la dita: «Ja bufen los aragonesos.» Curiosament Sanchis no el fa sinònim del serè, com és habitual, sobretot al Camp de Tarragona, al Priorat, a la Conca de Barberà, o fins a l'Urgell, etc. El mestral neteja el cel, però al Baix Ebre o al Segrià anuncia pluja: «Vent d'Aragó, aigua al balcó», diuen a la Ribagorça.

El ponent, que és menys anomenat del que sembla, té una dita tòpica: «De ponent, ni vent ni gent.» Al Penedès és segarrès i al Moianès, segarrenc. A l'Urgell el temen: «Vent de ponent, vent de la fam.» En canvi, en algunes comarques duu pluja: «Després del ponent, ronca el torrent.»

De la tramuntana, força estesa pel nostre territori, se n'ha parlat a bastament, però hi afegirem un parell de citacions: «Mestre [mestral] i tramuntana en s'hivern, troben es diables de s'infern.» I també: «Tramuntana no té abric i home pobre no té amic.» Tot i els entusiasmes de Josep Pla, a Cadaqués fan: «Tramuntana, vent de gana.»

No fóra oportú de continuar amb una rastellera de vents després dels que han estat comentats per alguns escriptors o per la saviesa popular. Però sí que vull donar un tast dels que tenen un caire humorístic. Així, segons Amades, Joanet dels Ventalls es deia a Badalona; la Carmeta és una denominació de la tramuntana; o també el tarragoní per la segona part de la dita que fa: «Ni aigua, ni vi, ni res per a collir.»

D'altres revelen efectes nocius sobre les collites, talment rebentacups (Sant Pere de Ribes), que és el gregal. El de la fam,

de la gana o de la palla curta ve, generalment, a la primavera i no deixa granar. Igualment el matablats, matafesols, a Osona, o arrasatermes al Priorat; aixecateules a pobles de l'Anoia; cigroner, a Begues, o fins i tot el de quaresma, una mena de gregal o de migjorn que és perjudicial. El buidasacs, que es troba en comarques distants, és una metàfora per dir que el vent migrarà la collita i el sac no s'omplirà. N'hi ha un de curiós a Vilanova i la Geltrú, el menjavents, que vol dir que el xaloc es menja el mestral.

Cal subratllar que en un recull de meteorologia popular de Lídia Cruzet, Mireia Custey i Sònia Peitavi, hi trobem quaranta noms diferents sobre la tramuntana, alguns d'origen geogràfic i d'altres d'inventats.

Finalment, vull fer constar, com insinuava al principi, que aquest treball és només una aproximació superficial a una qüestió que mereix molts altres estudis, tesines i fins i tot tesis. No en va, el vent és un dels reis de la creació.

